

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY
7 (2018)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Paul J. Cornish, Tomasz Pawlikowski, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Marek Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2018

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93,

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl e-mail: ksiegiarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13

Wokół myśli Étienne'a Gilsona w rocznicę śmierci

Mieczysław Gogacz Gilson i filozofia.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Gilson - voudrait-il deconstruire la metaphysique?.....	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Wpływ Étienne'a Gilsona na filozofię w Polsce	119

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Własności istnieniowe bytu w interpretacji tomizmu konsekwentnego.....	131
Michał Zembrzuski Problem <i>mind-body</i> w świetle Tomaszowej koncepcji hylemorfizmu.....	159
Marcin W. Bukala Siódme: „Nie kradnij”. O średniowiecznym odkrywaniu rynku na marginesie książki Paola Prodiego	177
Artur Andrzejuk Problem pojęcia natury w pismach Tomasza z Akwinu	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Filozoficzne podłoże mistyki św. Jana od Krzyża	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
Cnota trzeźwości: indywidualna czy społeczna?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand.....	271
Jan Pocij	
Konsekwencje metafizyczne ujęć materii i ruchu we współczesnej fizyce.....	287
Tomasz Pawlikowski	
Klasyczne ujęcia problemu prawdy w „post-świecie”	313

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold	
Naukowe Towarzystwo Tomistyczne	347
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z sympozjum naukowego „Tomizm konsekwentny” – 18 listopada 2017 roku.....	351
Michał Zembrzowski	
Sympozjum Tomistyczne na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – 28 lutego 2018 roku.....	355
Michał Zembrzowski	
Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży – 7 marca 2018 roku.....	359
Artur Andrzejuk	
Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. „Małżeństwo i rodzina. Źródła kryzysu i drogi wyjścia” – 7 czerwca 2018 roku.....	365
Magdalena Płotka	
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Filozofia a cywilizacje – w rocznicę śmierci Étienne'a Gilsona i Mieczysława Krąpca” – 8 czerwca 2018 roku ..	371
Natalia Herold	
Kulisy sporu o istotę i istnienie. Recenzja: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
Świat uczuć i świat rozumu. Recenzja: Justyna Fiołek, <i>Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> , Warszawa 2017.....	385
Bożena Listkowska	
O nieprostych kwestiach w sposób prosty, jasny i precyzyjny. Recenzja: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> , Warszawa 2017.	389
Izabella Andrzejuk	
Podstawy filozofii wychowania. Recenzja: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> , Głogów 2018	397

Polemiki i dyskusje

Nicolas Moscicki

Structure de l'être dans *La Somme contra Gentiles*. Essai de reflexion sur l'article de Professeur Artur Andrzejuk *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik Tomistyczny / Annuaire Thomiste* N° 6 (2017).....405

Nota o autorach..... 421

Table of Contents

Editorial.....	11
Raymond Leo Cardinal Burke The Crisis regarding Marriage in the Present Day.....	13
On Étienne Gilson thought on the anniversary of his death	
Mieczysław Gogacz Gilson and Philosophy.....	39
Richard Fafara Philosophy and Civilization	53
Peter Redpath An American Perspective on the Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas: Midwife to Birth of a New and Improved Global Civilization of Freedom!.....	61
Curtis L. Hancock The Elusiveness of Happiness in the Modern World.....	71
Nicolas Moscicki Did Gilson Intend to Deconstruct the Metaphysics?	79
Michał Zembrzuski In Defense of Realism. The Metaphysical Thought of Mieczysław Gogacz	105
Mieczysław Gogacz Influence of Étienne Gilson on Philosophy in Poland	119

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Existential Properties in the Interpretation of Consequent Thomism	131
Michał Zembrzuski Mind-body Problem in the Light of Aquinas's Conception of Hylomorphism	159
Marcin W. Bukala „Seventh: You shall not steal” – Notes on the Medieval „Discovering” of the Market in the Margin of Paulo Prodi's Book.....	177
Artur Andrzejuk Problem of the Concept of Nature in Thomas Aquinas's Texts.....	193
Magdalena Płotka From <i>scibile</i> to <i>operabile</i> . Metaphilosophical and Methodological Debate on Practical Character of Artes in 15th Century Cracow.....	213
Izabella Andrzejuk Philosophical Grounds of Mysticism of St. John of the Cross	229

Magdalena Płotka	
Action and Happiness. A Reinterpretation of Thomas Aquinas's Theory of Happiness in Paul's of Wroclaw Ethical Thought	241
Krzysztof A. Wojcieszek	
The Virtue of Sobriety: Individual or Social?.....	255
Ewa Agnieszka Pichola	
Ne ite ad Thomam, sed ad von Hildebrand [Do not go to Thomas, go to von Hildebrand].....	271
Jan Pocij	
The Metaphysical Consequences of the Concepts of Matter and Motion in Contemporary Physics.....	287
Tomasz Pawlikowski	
The Classic Approaches to the Problem of Truth in the „Post-World”	313

Reports and Reviews

Natalia Herold	
Scientific Thomistic Society	347
Izabella Andrzejuk	
Report on the Conference „Consequent Thomism” – 18th of November 2017	351
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw – 28th of February	355
Michał Zembruski	
Report on the Thomistic Conference in Łomża – 7th of March 2018.....	359
Artur Andrzejuk	
Report on the conference „Marriage and family. The sources of crisis and ways out” – 7th of June 2018.....	365
Magdalena Płotka	
Report on the International Conference „Philosophy and Civilisation – on the Anniversary of Death of Étienne Gilson and Mieczysław Krąpiec” – 8th of June 2018	371
Natalia Herold	
Behind the Scenes of the Essence and Existence Dispute. Review: Tomasz Sutton, <i>De esse et essentia</i> , Biblioteka Rocznika Tomistycznego, Warszawa 2018.....	377
Magdalena Płotka	
The World of Emotions and the World of Reason. Review: <i>Justyna Fiołek, Świat uczuć u świętego Tomasza z Akwinu</i> [The World of Emotions in Saint Thomas Aquinas], Katowice 2017.....	385
Bożena Listkowska	
On Non Simple Issues in a Simple, Clear and Precise Way. Review: Artur Andrzejuk, <i>Tomasz z Akwinu jako filozof</i> [Thomas Aquinas as a Philosopher], Warszawa 2017.....	389
Izabella Andrzejuk	
Basics of the Philosophy of Education. Review: Mikołaj Krasnodębski, <i>Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej</i> [Anthropology of Education - Selected Aporias in the Light of Classical Philosophy], Głogów 2018.....	397

Controversy and Discussions

Nicolas Moscicki

Structure of Being in *Summa contra Gentiles*. An Attempt of Reflection on the Artur
Andrzejuk's Text *Struktura bytu w «Summa contra Gentiles» Tomasza z Akwinu*, *Rocznik
Tomistyczny / Thomistic Yearbook* N° 6 (2017) 405

Note about authors..... 421

Podstawy filozofii wychowania

Recenzja

Mikołaj Krasnodębski, *Antropologia edukacji - wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej*, Głogów 2018, ss. 152.

Książka Mikołaja Krasnodębskiego *Antropologia edukacji – wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej* jest kolejną już pozycją tego Autora poświęconą problematyce pedagogicznej w kontekście filozoficznych podstaw nauki o wychowaniu. Ma on bowiem w swoim dorobku zarówno publikacje książkowe, jak i liczne artykuły poświęcone właśnie tematowi wychowania¹.

Zgodnie więc z przedmiotem zainteresowań naukowych Krasnodębskiego recenzowaną książkę stanowi zbiór artykułów, poświęconych szeroko ro-

zumianym podstawom wychowania. Autor wprowadza w niej własną kolejność podejmowanych zagadnień, počąwszy od pewnych filozoficznych podstaw, poprzez szkic antropologiczny, kulturowy, historyczno-filozoficzny aż do egzemplifikacji sposobu postrzegania wychowania człowieka według bł. Edmunda Bojanowskiego. W sumie na całą książkę składa się siedem rozdziałów, nie wliczając wstępu, zakończenia, bibliografii, indeksów (osobowego oraz rzeczowego), a także spisu zamieszczonych w niej fotografii.

Dr Izabella Andrzejuk, wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych.

¹ Warto tu wspomnieć o takich książkach, jak: *Człowiek i paideia. Realistyczne podstawy filozofii wychowania*, Warszawa 2008 i 2009; *Zarys dziejów ateńskiej historii wychowania. Paideia od Sokratesa do Zenona*, Warszawa 2011; *Integralna antropologia wychowania. Filozofia wychowująca tomizmu konsekwentnego*, Białystok 2013.

I. Prezentacja treści książki

Wstęp książki jest swoistą zapowiedzią tego, co Autor zamierza zaprezentować w poszczególnych rozdziałach i już tu zaznacza, że najlepszą podstawę do uprawiania pedagogiki i budowania kultury sprzyjającej człowiekowi stanowi filozofia jako umiłowanie mądrości.

Kolejne rozdziały książki są uporządkowane, a kolejność tego porządku jawi się następująco:

1. Rozdział pierwszy (*By powrócić do klasycznej kontemplacji rzeczywistości*) jest metaprzmiotowy i w nim znajduje się postulat, aby przełamać kryzys współczesnej kultury filozofią klasyczną. Tu także Autor precyzuje, co przez ten zwrot rozumie, korzystając przy tym z ujęć Stefana Swieżawskiego. W ten sposób filozofia klasyczna jest w książce określona jako namysł nad rzeczywistością (kontemplacja prawdy) i zarazem odnosi nas do etymologicznego rozumienia filozofii jako umiłowania mądrości. Tak uprawiana filozofia była udziałem zarówno myślicieli starożytnych, jak i średniowiecznych, i nowożytnych.

2. Rozdział drugi *Filozofia człowieka podstawą koncepcji edukacji* zawiera krótką charakterystykę różnych filozoficznych koncepcji człowieka i ich zastosowanie na terenie pedagogiki. Stanowi on przejście od problematyki metafizycznej do antropologicznej. Autor wymienia tu przede wszystkim dwa główne sposoby postrzegania rzeczywistości, na których budują się różne metafizyki (realizm oraz idealizm), a w ramach tego podstawowego rozróżnienia, wskazuje na pięć filozoficznych ujęć człowieka (s. 27), z któ-

rych pierwsze trzy określa jako redukcjonistyczne (chodzi o ujęcia materialistyczne, platońsko-spirytualistyczne, wariabilistyczno-postmodernistyczne). Zdaniem Krasnodębskiego, koncepcje redukcjonistyczne zawsze prowadzą do postawy „użycia” człowieka, a także do różnorodnych form relatywizmu bądź intelektualnego, bądź moralnego. Dopiero pedagogika tomistyczna i personalistyczna stanowi jego zdaniem, podstawy wychowania człowieka, gdyż przynosi właściwe skutki w postaci „pełnej aktualizacji ludzkiej potencjalności” (s. 41).

3. Trzeci rozdział książki *Katolicka tożsamość kulturowa w świetle filozofii klasycznej* jest poświęcony tematowi wytworu ludzkiej aktywności, jakim jest kultura. Tu znajdują się takie kwestie, jak: tożsamość kultury, istota kultury katolickiej, wkład i znaczenie kultury katolickiej w przyswojoną przez nią kulturę starożytną. Wszystkie te podjęte tematy wynikają z koncepcji cywilizacji łacińskiej, przyjętej przez Autora za Feliksem Konecznym, gdzie za fundamenty tej cywilizacji służyły grecka filozofia i nauka, rzymskie prawo i religia chrześcijańska.

4. Rozdział czwarty *Kultura klasyczna podstawą suwerenności duchowej uniwersytetu* jest poświęcony zarówno diagnozie problemów, z jakimi współcześnie borykają się uniwersytety, jak i średniowiecznej koncepcji uniwersytetu jako *universitas magistrorum et scholarium*. Autor prezentuje krótką diagnozę kondycji współczesnego uniwersytetu i za An-

drzejem Maryniarczykiem wskazuje na jego trzy bolączki: odrzucenie etosu uniwersytetu, rezygnacja z korzeni, rezygnacja z poszukiwania prawdy jako celu. Krasnodębski zauważa, iż pozytywną odpowiedzią na kryzys uniwersytetu byłby właśnie powrót do klasycznej kultury jako *paidei*. Należy przy tym zaznaczyć, że Autor rozumie termin *paideia* szeroko, jak go rozumiano w starożytności. Dlatego też w książce pojawiają się tak różne jej określenia, począwszy od wychowania, przez kulturę, filozofię wychowania, humanizm, aż po sztukę.

Krasnodębski wskazuje na trzy filary relacji między nauczającym a nauczonym: pokorę, mądrość, kontemplację.

5. Rozdział piąty jest poświęcony problematyce sprawności sztuki (*Sztuka jako sprawność celowo zmierzająca do odkrycia w człowieku jego człowieczeństwa*). W nim Autor stara się związać problematykę sztuki jako praktycznej sprawności intelektu z zagadnieniem wychowania. Elementem łączącym czy nawet źródłem obu jest, jego zdaniem, filozofia grecka, gdyż pedagogika, będąc sztuką wychowania, korzysta z koncepcji relacji osobowych, wspartych na przejawach istnienia. Ponieważ grecka *paideia* była rozumiana jako świadomy proces kształtowania człowieka, a sztuka z kolei była traktowana jako „aktualizowanie osobowej potencjalności człowieka”, to oznacza, że między nimi faktycznie zachodzą związki.

6. Rozdział szósty wprowadza czytelnika w problematykę warsztatu filozofii wychowania (*Historia filozofii jako warsztat pracy filozofa wychowania*). Krasnodębski

proponuje tu, aby była nim dla filozofii wychowania historia filozofii. Autor nawiązuje tu również do Gilsonowskiej metody uprawiania historii filozofii, która zaleca w ramach analizy tekstów filozoficznych 2 lektury tego samego tekstu. Pierwszą – aby ustalić metafizykę czytelnego autora (a zatem jego koncepcję rzeczywistości). Drugą lekturę – by w świetle ustalonej już metafizyki zobaczyć konkretne poglądy filozoficzne. Kluczem zatem do dobrego uprawiania filozofii wychowania byłaby adekwatna (zgodna z rzeczywistością) metafizyka.

7. Ostatni rozdział jest poświęcony poglądom pedagogicznym Edmunda Bojanowskiego, XIX-wiecznego filozofa i pedagoga (*Filozofia edukacji Edmunda Bojanowskiego w perspektywie XIX-wiecznej filozofii polskiej oraz filozofii klasycznej*). Autor w skrócie przedstawia tu osiągnięcia omawianej postaci na polu wychowawczo-organizacyjnym oraz omawia jego poglądy pedagogiczne. Poglądy te są umieszczone w szerszym kontekście panoramy XIX-wiecznej filozofii w Polsce. Bojanowski jest określony jako zwolennik tradycyjnej filozofii neoscholastycznej, której elementy stają się częścią składową jego teorii wychowania. Krasnodębski widzi w osobie Bojanowskiego prekursora sformułowanej później przez Woronieckiego katolickiej etyki wychowawczej (s. 123). Samą zaś jego pedagogikę określa mianem integralnej (gdyż obejmuje ona wszystkie władze człowieka) oraz personalistycznej (gdyż uwzględnia osobowy wymiar człowieka). Wskazuje też na trzy, ważne dla Bojanowskiego w wychowaniu człowieka, elementy: naturę, historię i re-

ligię. Pierwszy z nich daje podstawy w postaci rozumienia, kim jest człowiek, drugi ukazuje jego zakotwiczenie w tradycji i określonej cywilizacji, a wreszcie trzeci pokazuje perspektywę nawiązania relacji z osobowym Bogiem.

Zakończenie książki wydaje się nieco krótkie i zdawkowe w porównaniu

z bogactwem problematyki w niej podjętej. Fakt ten rekompensują krótkie podsumowania każdego z poszczególnych rozdziałów. Jest to bardzo dobry pomysł, gdyż pozwala czytelnikowi na bieżąco śledzić treść książki i pamiętać, jakiemu tematowi był poświęcony poprzedni rozdział.

II. Uwagi, komentarze i dopowiedzenia

Wśród zalet książki należy wymienić wspomniane już cząstkowe podsumowania każdego z rozdziałów. Na pochwałę zasługują również wprowadzone do treści książki wykresy, ilustrujące podjętą problematykę. Stanowią one zarazem i ułatwienie zilustrowanej nimi problematyki i bodziec do ponownego przemyślenia stanowiska Autora książki.

Cenny jest także fakt, iż proponowana przez Autora filozofia wychowania zasadza się na tomistycznej koncepcji człowieka jako osoby, co sprawia, że w tak zakreślonym obszarze wychowania jawi się jako relacja zachodząca między bytami osobowymi, a więc zależna od podmiotu i kresu. Także w nurcie tomistycznym mamy określony jasno cel wychowania. Słusznie więc Krasnodębski umieszcza filozofię wychowania wśród dyscyplin z zakresu filozofii praktycznej, przyjmując zarazem, iż zależy ona od metafizyki, filozofii człowieka oraz etyki. Jednocześnie tak zakrojona filozofia wychowania nie utożsamia się z pedagogiką. Autor obie nauki rozróż-

nia, przypisując tej pierwszej bardziej teoretyczny profil (s. 101), a pedagogice – bardziej praktyczny. W ten sposób jego propozycja ukazuje nam filozofię wychowania jako naukę „która daje ogólny obraz rzeczywistości wychowawczej” i stara się znaleźć odpowiedzi na pytania o istotę i sensowność wychowania.

W obliczu tak różnorodnych koncepcji wychowawczych, w których nie ma jasnej koncepcji człowieka lub które zasadzają się na jego błędnej (bądź redukcjonistycznej) wizji, propozycja powrotu do filozofii klasycznej jako podstawy wychowania wydaje się szczególnie cenna.

Recenzowana książka poza licznymi zaletami ma też pewne drobne niedociągnięcia lub nieścisłości, które domagają się doprecyzowania. I tak w pierwszym rozdziale pojawia się niefortunne sformułowanie, które przewija się na kartach książki jeszcze wiele razy, chodzi mianowicie o to, że zadaniem człowieka jest osiągnięcie „dojrzałego człowieczeństwa”, polegające na „stawianiu się człowiekiem” (...)². Znaczenie tego zda-

² M. Krasnodębski, *Antropologia edukacji – wybrane aporie w świetle filozofii klasycznej*, Głogów 2018, s. 19.

nia dalekie jest, niestety, od klasycznie rozumianej filozofii, w której albo jesteś człowiekiem, albo nie, a sytuacji pośrednich nie ma. Zdanie to – aby było dobrze zrozumiane – domaga się doprecyzowania (co zresztą Autor książki, czyni nieco później)³. Wydaje się, że od razu należałoby dookreślić, co ma oznaczać owo „stawanie się człowiekiem”, albo w ogóle zrezygnować z tego wieloznacznego zwrotu, tak obcego samemu tomizmowi i także filozofii klasycznej w ogóle.

Ponadto warto byłoby odróżnić rozumienie kontemplacji w ujęciu św. Tomasa z Akwinu od jej rozumienia przez XX-wiecznych tomistów. Na kartach swojej książki Krasnodębski wielokrotnie powraca do problematyki kontemplacji jako podstawy budowania kultury przyjaznej osobom ludzkim, a na stronie 20 pojawia się określenie kontemplacji jako zachwytu nad rzeczywistością, czy też poznania przenikniętego zachwytem. Autor przypisuje ów pogląd Akwinacjowi, podczas gdy tak faktycznie jest to ujęcie kontemplacji, które zaproponował autor współczesny – Mieczysław Gogacz⁴. Sam Tomasz z Akwinu wprowadził (zresztą za innym autorem, Ryszardem ze św. Wiktora) różne etapy kontemplacji i była ona zde-

cydowanie bardziej łączona z czynnością poznawczą. Określa ją bowiem Tomasz jako proste ujęcie prawdy⁵.

W drugim rozdziale doprecyzowania domaga się również sam opis i sposób wyróżnienia pięciu sposobów ujmowania człowieka. Po pierwsze – są one wymienione bez numeracji, po czym poniżej w tekście pojawiają się odnośniki (Ad. 1, Ad.2. ...). Po drugie – Autor książki omawia je w taki sposób, jakby stanowiły one kolejno jakieś etapy historycznego rozwoju myśli antropologicznej (s. 33 i 34). Tymczasem trudno byłoby się zgodzić, że koncepcja np. postmodernistyczna (jako postać redukcjonizmu) została przełamana przez Arystotelesa czy Akwinatę. Trudno zgodzić się, iż Stagiryta i Akwinata odrzucali owe tendencje, skoro nie mieli jeszcze z nimi do czynienia. Być może chodzi tu o jakiś błąd niedopowiedzenia i Krasnodębski miał na myśli inne formy redukcjonizmu w filozofii człowieka, występujące przed Arystotelesem i św. Tomaszem, ale nie zostało to, niestety, precyzyjnie określone i w konsekwencji powoduje dowolne skojarzenia.

Z kolei w rozdziale czwartym doprecyzowania domaga się kwestia udziału *paidei* w „osiąganiu człowieczeństwa” (s. 62). Ostatecznie nie do końca jest ja-

³ W recenzowanej książce, w przypisie 164, na s. 82 Autor wyjaśnia, jak rozumie stawanie się człowiekiem. To wyjaśnienie powinno pojawić się wcześniej, to znaczy przy pierwszym takim sformułowaniu.

⁴ M. Gogacz wyjaśnia swoje rozumienie kontemplacji w następujących książkach: M. Gogacz, *Elementarz metafizyki*. Wydanie czwarte poprawione, Warszawa 2008, s. 111; M. Gogacz, *Filozoficzne aspekty mistyki. Materiały do filozofii mistyki*, Warszawa 1985, s. 34 i 60 (tu także o kontemplacji włanej).

⁵ Sancti Thomae Aquinatis, *Summa Theologiae*, Editiones paulinae, Roma 1962, II-II, q. 180, a. 3, ad 1: Sed contemplatio pertinet ad ipsum simplicem intuitum veritatis. Więcej na temat Tomaszowego rozumienia kontemplacji: I. Andrzejuk, *Kontemplacja i poznanie per raptum. Tomaszowe źródła rozumienia doświadczenia mistycznego*, Rocznik Tomistyczny 6 (2017), s. 59-76.

sne, czy bez *paidei* człowiek nie jest w pełni człowiekiem, czy może jednak chodzi o rozwijanie owej potencjalności człowieka w kierunku doskonalenia się? Wydaje się, że to drugie, gdyż Krasnodębski silnie akcentuje, iż wszelkie wychowanie czy kultura, jako twór człowieka, powinny być swoiście „kompatybilne” z naturą ludzką, służąc człowiekowi i jego prawdziwemu rozwojowi. Inną kwestią, wartą uzupełnienia, byłaby rola i wpływ średniowiecznej filozofii arabskiej na ostateczną postać uniwersytetów Europy Zachodniej w średniowieczu. Wiadomo przecież, że zanim powstały pierwsze uniwersytety na Zachodzie, ich prototypami były szkoły arabskie (wystarczy wspomnieć choćby słynny Dom Mądrości, założony przez kalifa Al-Mamuna w 830 roku, a przecież lista naukowych ośrodków arabskich na tym się nie wyczerpuje). Wiemy również, że liczne dzieła Arystotelesa łacińska Europa poznała właśnie dzięki trudowi tłumaczeniowemu

Arabów, skupiających wówczas w swoich szkołach tłumaczy różnych nacji, języków oraz różnego wyznania (byli to i muzułmanie, i żydzi, i chrześcijanie). Byłoby zatem uzasadnione, aby przynajmniej w przypisie, w tym rozdziale pojawiło się kilka słów na ten temat.

Ostatnią kwestię stanowią obecne w tekście dość licznie literówki, które należałoby poprawić przed planowanym drugim wydaniem.

Mikołaj Krasnodębski jest tomistą i jego koncepcja filozofii wychowania jest także tomistyczna. Uwzględnia bowiem osobowy wymiar człowieka wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami (wiodącą rolę aktu istnienia w strukturze bytu, relacjami osobowymi, budującymi się na przejawach istnienia). Nie dziwi więc fakt, że Autor tak stara się pokazać w książce, że sensowną podstawą wychowania człowieka jako osoby może być tylko filozofia klasycznie rozumiana i uprawiana, gdyż w takim nurcie mieści się też tomizm.

Nota o Autorach

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej oraz Sekcją Historii Filozofii. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza. Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7926-4070>

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca w Wyższej Szkole Stosunków Międzynarodowych i Amerykanistyki oraz Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych, a także na studiach podyplomowych Wydziału Studiów nad Rodziną UKSW. Wielokrotnie wygłaszała wykłady i referaty w Wielkiej Brytanii na zaproszenie PUNO (Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie), IPAK (Instytutu Polskiego Akcji Katolickiej), PON UJ (Polskiego Ośrodka Naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Londynie) oraz parafii polskich. Jest autorką ponad dwudziestu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007). Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-2580>

Marcin W. Bukala – dr hab., prof. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, w Zakładzie Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej. Zajmuje się historią etyki i teologii moralnej w Średniowieczu, zwłaszcza etyki gospodarczej, a także historią prawa kanonicznego i edukacji. W latach 2005-2007 prowadził badania jako stypendysta Uniwersytetu Bolońskiego, pod opieką Profesora Ovidiego Capitaniego. Jest wydawcą tekstów z filozofii i teologii polskiej XIV i XV wieku i uczestnikiem projektu «Corpus Philosophorum Polonorum». Do nowszych publikacji tego autora należą m.in.: reedycja i polski przekład traktatów etyczno-ekonomicznych Mateusza z Krakowa (Kęty, 2011) oraz monografia *Risk and Medieval «Negotium»...* (Spoleto, 2014) o pojmowaniu ryzyka gospodarczego w prawie

kanonicznym i teologii u schyłku XII i w XIII stuleciu. M. W. Bukala jest też współautorem podręcznika *Biznes, etyka, odpowiedzialność* (Warszawa, 2012).

Raymond Leo Kardynał Burke – dr prawa kanonicznego. Był arcybiskupem St. Louis, prefektem Trybunału Sygnatury Apostolskiej oraz członkiem Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. W 2014 r. podpisał (wraz z trzema innymi kardynałami) *Dubia (Wątpliwości)* wobec adhortacji posynodalnej *Amoris Laetitia*, po czym został usunięty z funkcji prefekta Trybunału Sygnatury, a mianowany patronem Suwerennego Zakonu Maltańskiego (funkcja czysto formalna i w znacznym stopniu honorowa). Pomimo tego Kard. Burke nieustępliwie broni tradycyjnej doktryny katolickiej o nierozzerwalności małżeństwa, którą – jego zdaniem – wspomniana adhortacja zdaje się podważać.

Richard Fafara – dyplom magistra i doktora filozofii zrobił na Uniwersytecie w Toronto (Kanada). Studiował również na Sorbonie w Paryżu oraz Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Jest autorem, m.in., monografii *The Malebranche Moment: Selections from the Letters of Étienne Gilson & Henri Gouhier (1920-1936)*.

Mieczysław Gogacz – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dawnej Akademii Teologii Katolickiej). Stworzył konsekwentną odmianę tomizmu egzystencjalnego. W jego ramach broni teorii aktu istnienia i zasady niesprzeczności, tezy o odrębności i wewnętrznej jedności jednostkowych bytów oraz wynikającego z tych twierdzeń realizmu i pluralizmu bytowego. Zaproponował szereg doprecyzowań w dyscyplinach filozoficznych, takich jak filozofia bytu, antropologia filozoficzna, etyka i pedagogika. Formułował podstawy etyki zawodowej lekarza, żołnierza, funkcjonariusza Straży Granicznej; wykładał te etyki na AM, WAT i UW. Uczestniczył w debatach publicznych na temat ochrony życia, etyki zawodowej, racji stanu, polityki kulturalnej i naukowej państwa. Wykaz publikacji M.Gogacza obejmuje prawie 1000 pozycji.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0517-0781>

Curtis Hancock – jest emerytowanym profesorem filozofii. Sprawował funkcję prezesa American Maritain Association, jest współzałożycielem Gilson Society. Opublikował siedem książek, w tym *Recovering a Catholic Philosophy of Elementary Education* (Mount Pocono, Pennsylvania: Newman

House Press, 2005). Publikował również liczne artykuły i recenzje. Był aktywny w Ameryce i Europie, pisząc i wygłaszając wykłady na temat przywództwa, filozofii politycznej, etyki i filozofii religii.

Natalia Herold – mgr, absolwentka prawa i administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) i Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się filozofią klasyczną, a w niej szczególnie etyką i pedagogiką. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4761-9495>

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowañskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: „Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów”, „Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów” i „Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów”.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6635-5934>

Mikołaj Mościcki – dr, absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej na Akademii Teologii Katolickiej; (1976-78) stypendysta fundacji „Pax Christi” w Wiedniu; (1978-1980) stypendysta Rządu Francuskiego w Strasbourgu (1980) Uzyskał doktorat uniwersytecki z filozofii. Mieszka we Francji.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3999-1406>

Tomasz Pawlikowski – dr hab. , prof. Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, absolwent ATK, doktor UW. Autor czterech książek o tematyce filozoficznej. Ostatnią była monografia *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo (Lublin 2013). Ponadto autor jednej książki historycznej, kilkudziesięciu artykułów naukowych, 127 haseł w „Powszechnej Encyklopedii Filozofii” i 32 w „Encyklopedii Filozofii Polskiej”, a także ponad 20 pomniejszych publikacji (hasła w „Encyklopedii

Katolickiej”, „Wielkiej Encyklopedii PWN”, recenzje).

Ewa Agnieszka Pichola – mgr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Obecnie doktorantka, kontynuuje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowuje rozprawę, w której analizuje dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w pismach niemieckiego fenomenologa. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a dokładnie filozoficznych podstaw koncepcji psychologicznych i antropologicznych aspektów prawdy. Publikuje, uczestniczy w konferencjach, tłumaczy w j. angielskim.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6078-7384>

Magdalena Płotka – dr hab, kierownik (p/o) Katedry Historii Filozofii Polskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego. Zainteresowania naukowe skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013) oraz *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI* (Warszawa 2016). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6993-2178>

Jan Pociąg – inż., magister teologii. Napisał rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Autor artykułu „Piotra Semenki próba odnowy filozofii klasycznej” (RT 5(2016)). Uczestnik X Międzynarodowego Kongresu Ontologicznego w San Sebastian (2012), gdzie wygłosił referat „The Wave-Corpuscle Duality of Matter and the Nature of the Universe”. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze. Jest członkiem Sodalicii Świętej Jadwigi Królowej.
Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5698-6401>

Peter Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA); a także

aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Krzysztof Andrzej Wojcieszek – dr hab., prof. Pedagogium Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Warszawie, gdzie kieruje Zakładem Profilaktyki Społecznej, Resocjalizacji i Pracy Socjalnej. Biolog molekularny, filozof (etyk), pedagog. Specjalizuje się w profilaktyce problemów alkoholowych, a filozoficznie w teorii rodzicielstwa, dydaktyce filozofii i analizie procesu rozpaczy. Członek konsultor Zespołu ds. Apostolstwa Trzeźwości i Osób Uzależnionych przy Konferencji Episkopatu Polski. Twórca wielu uznanych programów profilaktycznych („Noe”, „Debata”, „Korekta”, „Smak życia czyli debata o dopalaczach”, „ARS czyli jak dbać o miłość”). Autor licznych publikacji, zarówno filozoficznych, jak i zwłaszcza pedagogicznych. Ekspert wielu instytucji i zreszeń.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1047-8000>

Michał Zembruski – dr, adiunkt w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracę doktorską poświęcił tematyce zmysłów wewnętrznych w koncepcji św. Tomasza z Akwinu. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował monografię: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*.

Nr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4647-479X>

